
Prenova naselij

Author(s): Danilo GORIUP

Source: *Urbani Izziv*, No. 14, INOVATIVNO MESTO (november 1990), pp. 63-65

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44179959>

Accessed: 26-09-2018 09:33 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Daniilo GORIUP

Prenova naselij

Prenova obstoječega stanovanjskega sklada in prenova naselij je dobila tudi pri nas v zadnjem obdobju večji pomen. To dejstvo se odraža v sprejetih dolgoročnih in srednjeročnih planskih dokumentih. Dolgoročni plan SR Slovenije do leta 2000 tako med temeljnimi usmeritvami strategije bodočega razvoja naselij, opredeljuje bolj smotrno izrabo obstoječih naselij in izrabo neizkoriščenega poselitvenega potenciala v njih.

Usmeritev v prenavo na ravni naselij in omrežja naselij je lahko inštrument politike regionalnega razvoja in inštrument konsolidacije omrežja naselij na način, ki ustreza razvojnim težnjam. Tako pojmovana prenova je zato lahko pomembna planerska kategorija. Prenova na ravni naselij ima vedno več primarnih in sekundarnih ciljev, pri čemer je pomembno, da se dejavnosti, povezane s prenavo, medsebojno podpirajo, kar zagotavlja širše in trajnejše rezultate.

Pri proučevanju prenov na ravni naselij v Sloveniji smo želeli ugotoviti, katera so tista naselja v sistemu centralnih naselij v Sloveniji, ki glede na nekatere izbrane pokazatelje prioriteto potrebujejo družbeno usmerjeno prenavo, da bi celoten sistem naselij ohranil svojo vitalnost oziroma da bi jo še povečal.

Izbor naselij in indikatorjev

Izbor centralnih naselij, ki naj bi jih proučili glede na izbrane pokazatelje, je predstavljal nekatere dileme. Omejitve izbora na glavna naselja, to je na občinske centre, ne bi dovolj pokrila celotnega aktivnega prostora Slovenije, saj bi bilo tako izpuščeno veliko naselij, pomembnih za širši razvoj. Tudi izbor naselij na osnovi števila prebivalstva ni bil zadovoljiv. Ob preiskusnem kriteriju naselij z več kot 1000 prebivalci se je izkazalo, da je po podatkih iz leta

1986 takih naselij v Sloveniji 218. V tem seznamu je bilo tudi veliko naselij, ki so praktično že sestavni deli večjih mest Ljubljane, Maribora, Celja itd. (Vsa naselja nad 1000 prebivalcev so imela leta 1986 skupaj več kot milijon prebivalcev in so predstavljala preko 50% slovenskega prebivalstva.) Ugotavljali smo tudi inočni kriterij izbora naselij s statusom mesta. Po podatkih Zveznega zavoda za statistiko iz leta 1974 je bilo takih naselij 73, po drugih podatkih iz leta 1985 pa jih je bilo 40.

Glede na ugotovljene dileme smo se odločili obravnavati naselja, ki jih sprejeti Družbeni plan Slovenije do leta 2000 opredeljuje kot središča širših območij. Gre za 94 naselij, pri čemer so mestni deli ljubljanskih občin skupaj eno naselje.

Velikost obravnavanih naselij je zelo različna, saj sega od nekaj 100 prebivalcev v najmanjših plansko določenih centrih do republiškega središča. Temuustrezna je tudi različnost glede na oskrbno funkcijo in centralnost. Pomembna opredelitev je, da čim bolj enakomerno pokrivajo prostor in da so dobro dostopna, imajo relativno dobro opremo družbenih in preskrbnih servisov, predvsem pa, da predstavljajo plansko določen in potrjen sistem centralnih naselij v Sloveniji.

Vsa obravnavana naselja so središča širših območij in s tem centri družbenih in oskrbnih servisov. Glede na zelo različno stopnjo oskrbnih in storitvenih dejavnosti so v Dolgoročnem planu razvrščena v 5 stopenj:

- A - pomembno lokalno središče (37 naselij),
- B - središče občinskega pomena (34 naselij),
- C - središče ožjega regionalnega pomena (19 naselij),
- D - središče širšega regionalnega pomena (3 naselja),
- E - središče republiškega pomena (1 naselje).

V Sloveniji imamo več somestij npr. na obalnem območju, na Gorenjskem, v revirjih itd. Somestja imajo

večjo opremljenost in s tem večji pomen kot pa njihovi posamezni sestavni deli. Tako so somestja Brežice-Krško, Dravograd-Ravne-Slovenj Gradec, Hrastnik-Trbovlje-Zagorje, Jesenice-Bled-Radovljica, Izola-Koper-Piran, če jih obravnavamo skupaj, središča ožjega regionalnega pomena, medtem ko bi vsako zase bilo le središče občinskega pomena. Na osnovi teh premis je sestavljen seznam naselij, plansko opredeljenih po stopnji oskrbnih in storitvenih dejavnosti:

A - pomembno središče lokalnega pomena:

Beltinci, Bovec, Cerklje, Cerkno, Dobrovo, Dornberk, Divača, Gorenja vas, Gor. Petrovci, Ivančna Gorica, Kanal, Kobarid, Komen, Kozina, Kozje, Kranjska Gora, Ljubno, Mežica, Muta, Mengeš, Pivka, Poljčane, Polzela, Preddvor, Radeče, Rogaševci, Rogaška Slatina, Ruše, Semič, Senovo, Stari trg, Šempeter, Šentjernej, Vipava, Vojnik, Železniki, Žužemberk.

B - središče občinskega pomena:

Ajdovščina, Cerknica, Črnomelj, Domžale, Gor. Radgona, Grosuplje, Idrija, Il. Bistrica, Kamnik, Kočevje, Laško, Lenart, Lendava, Litija, Ljutomer, Logatec, Metlika, Mozirje, Ormož, Radlje, Ribnica, Sevnica Sežana, Slov. Bistrica, Slov. Konjice, Šentjur, Škofja Loka, Šmarje pri Jelšah, Tolmin, Trebnje, Tržič, Velenje, Vrhnika, Žalec.

C - središče ožjega regionalnega pomena:

Bled, Brežice, Dravograd, Hrastnik, Izola, Jesenice, Koper, Kranj, Krško, Murska Sobota, Nova Gorica, Piran, Postojna, Ptuj, Radovljica, Ravne, Slov. Gradec, Trbovlje, Zagorje.

D - središče širšega regionalnega pomena:

Celje, Maribor, Novo mesto.

E - središče republiškega pomena: Ljubljana.

Za ugotovitev večje smotrnosti družbenega usmerjanja sredstev in prizadevanj za prenavo na ravni naselja smo izbrali nekatere **indikatorje**, ki nam pokažejo določene prioritete potrebe po prenavi. Izbrali smo tiste, ki smo jih lahko pridobili iz statističnih podatkov:

- Dinamiko rasti prebivalstva v obdobju 1971-1986 in predvideno rast prebivalstva v dolgoročnih družbenih planih občin do leta 2000.
- Starost stanovanjskega fonda, število stanovanj, zgrajenih do leta 1918, in število stanovanj, zgrajenih med letoma 1919 in 1945.
- Kvaliteto komunalne opremljenosti. Upoštevali smo nekatere višje oblike komunalne opremljenosti: kanalizacijsko omrežje, telefon in javno razsvetljavo.
- Možnost širitve naselja izven 1. območja kmetijskih zemljišč. Pri tem smo obravnavali 1. območje kmetijskih zemljišč kot z zakonom določen omejitveni faktor širitve naselij. Po tem kriteriju imajo večje širitvene možnosti tista naselja, ki mejijo na drugo območje kmetijskih zemljišč, nerodovitni svet in gozdove.
- Naselja s pomembnim spomeniškim fondom, katerega varovanje in ohranjanje je v širšem družbenem interesu.
- Stopnja potresne intenzitete, ki sega od stopnje 9 (močna ogroženost) do 6 (praktično neogroženo).

Kombinacija teh indikatorjev z obstoječo in predvideno stopnjo centralnosti daje elemente za izbor naselij, v katere bi bilo prvenstveno smiselno usmerjati planska prizadevanja in družbena sredstva, da bi jih s prenavo okrepili kot centralna naselja in kot generatorje regionalnega razvoja.

Ugotovitve

Ob primerjavi opremljenosti posameznih naselij z obravnavanimi komunalnimi servisi smo ugotovili nepopolnost podatkov. Za vsa nasel-

ja so na razpolago podatki o telefonskih priključkih, medtem ko so podatki o vodovodnih in kanalizacijskih mrežah ter javni razsvetljavi pomanjkljivi. Ocene o stopnji opremljenosti so navedene le v primerih, ko sta bila na razpolago vsaj 2 od 3 podatki.

Na podlagi teh osnov smo v skupino podpovprečno opremljenih uvrstili 14 naselij: Brežice, Vojnik, Cerknica, Semič, Hrastnik, Jesenice, Kranjska Gora, Metlika, Muta, Divača, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice, Kozje in Vrhnika ter v skupino nadpovprečno opremljenih 7 naselij: Celje, Ljubljana, Murska Sobota, Nova Gorica, Ravne, Škofja Loka in Trbovlje. Večina (48) ostalih obravnavanih naselij je poprečno opremljenih.

Možnost širitve naselij izven 1. območja kmetijskih zemljišč.

Glede na izbrani kriterij smo po ocenili, ki ni mogla biti natančna in absolutna, razvrstili naselja v tri skupine:

- V prvi skupini so naselja, ki imajo možnost širitve, ne da bi posegla na 1. območje kmetijskih zemljišč. Takih naselij je po oceni 18.
- V drugi skupini so naselja, kjer je možnost širitve manjša, vendar pa le-ta obstaja vsaj na omejenem delu naselbinskega roba. V to skupino smo uvrstili 49 naselij.
- V tretji skupini so naselja, za katera smo ocenili, da so brez večjih možnosti za širitev izven zemljišč, trajno namenjenih za kmetijsko rabo. Zato so prisiljena, da se usmerijo v iskanje "notranjih rezerv" oziroma v prenavo in intenziviranje. V tej skupini so Vipava, Domžale, Gornja Radgona, Izola, Kamnik, Cerklje, Preddvor, Lenart, Lendava, Ljubljana, Maribor, Ljubno, Murska Sobota, Beltinci, Gornji Petrovci, Dobrovo, Novo mesto, Šentjernej, Piran, Ptuj, Slovenj Gradec, Šmarje, Kozje, Rogaška Slatina, Trebnje, Žalec, Polzela in Šempeter.

Pomemben spomeniški fond

Po podatkih Zavoda za spomeniško varstvo SRS je v Sloveniji klasificira-

no 20 naselij kot spomenik historičnega urbanizma. Od obravnavanih 95 naselij jih je 16 vključenih v ta seznam.

V seznamu 84 zgodovinskih središč, navedenem v publikaciji Delovne skupnosti Alpe-Jadran - Prvo skupno poročilo o zgodovinskih središčih, je navedenih 44 naselij, ki so središča širših območij:

Ajdovščina, Vipava, Brežice*, Celje, Cerknica, Črnomelj, Dravograd, Idrija, Izola, Jesenice, Kranjska Gora, Kamnik*, Koper*, Kranj*, Krško, Laško, Radeče, Lenart, Lendava, Ljubljana*, Ljutomer, Maribor*, Metlika, Ljubno, Kanal, Novo mesto*, Ormož, Piran*, Ptuj*, Bled, Radovljica*, Ribnica, Sevnica, Slov. Bistrica, Slovenj Gradec*, Slovenske Konjice*, Šentjur, Škofja Loka*, Železniki, Rogaška Slatina*, Kobarid, Tržič*, Vrhnika, Žalec. (Z * označena naselja so istočasno proglašeni spomenik historičnega urbanizma.)

Stopnja potresne intenzitete

Glede na stopnje potresne intenzitete je v Sloveniji 11 od obravnavanih 94 naselij v seizmičnem območju, 6 MCS. To so: Ribnica, Kočevje, Lendava, Gornji Petrovci, Gornja Radgona, Radlje, Muta, Dravograd, Ravne, Mežica in Slovenj Gradec.

V območju maksimalne stopnje potresne intenzitete, to je 9 MCS, so naselja Ljubljana, Idrija, Tolmin, Kobarid, Krško in Brežice.

Vsa ostala centralna naselja so enakomerno porazdeljena na območje 7 MCS, teh je 38, in na območje 8 MCS, kjer je 40 naselij.

Posebno naselja na območju, ocenjenem z 8 in 9 MCS, so ogrožena zaradi potencialne potresne intenzitete in zahtevajo ustrezno statično konsolidacijo starega gradbenega fonda.

Zaključki

Aplikacija nekaterih indikatorjev, izbranih glede na razpoložljive

podatke, na vzorec centralnih naselij v Sloveniji predstavlja **poizkus konkretizacije načelnih izhodišč o prioriteti in smotrnosti prenove na ravni naselij**.

Od začetka smo se zavedali, da taka primerjava lahko služi le relativnemu tehtanju in da ne more služiti absolutnemu vrednotenju. Tudi ob popolnih in ažuriranih statističnih podatkih je v taki primerjavi vedno mešanica kvantitativnih in kvalitativnih prvin, ki jih je že načelno nemogoče ponderirati na enotni osnovi, še manj pa je smiselno njihovo matematično seštevanje.

Indikatorji sami zase lahko pomenijo element, vreden upoštevanja pri presoji nujnosti in s tem tudi smotrnosti prenove na ravni naselja. Gotovo so nekateri med njimi zelo pomembni in odločujoči. **Tako je na primer nemogućnost širitve naselja zaradi katerega koli vzroka absolutni kriterij, ki zahteva reorganizacijo in boljšo funkcionalno ureditev obstoječega.** Visoka stopnja intenzitete potresov nujno zahteva posege v konsolidacijo stavb. Velik spomeniški fond narekuje posebno družbeno skrb, saj predstavlja neobnovljivo kulturno dediščino. Planska stopnja centralnosti zahteva prilagajanje naselja tej nalogi na lokalni in regionalni ravni.

V drugo, manj absolutno kategorijo spada kvaliteta stanovanjskega fonda in komunalne opremljenosti. Obe prvini sta pogoj za kvaliteto bivanja in s tem učinkovitost naselja.

Demografska rast in koncentracija delovnih mest sta spet drugačna pokazatelj za potrebo po prenovi.

Upoštevanje vseh teh in seveda še drugih pokazateljev šele daje bolj celovito predstavo o smotrnosti in nujnosti prenove, daje pa tudi določeno predstavo o prioriteti prenove posameznih naselij.

Tako so na primer izbrani pokazatelji s področja naravnih omejitev, zakonskih predpisov, populacijskih trendov, fizičnega stanja, stopnje

obremenjenosti in kulturnih vrednot pri nekaterih naseljih bolj poudarjeni in s tem kažejo na **večjo potrebo po prenovi na ravni naselij**. Glede na ilustrativno primerjavo pokazateljev in uvrščanja v skupine pri tem izstopajo med središči:

- **lokalnega pomena:** Vipava, Cerklje, Ljubno, Šentjernej, Poljčane, Kozje, Rogaška Slatina;
- **občinskega pomena:** Ajdovščina, Cerknica, Kamnik, Lenart, Metlika, Slovenske Konjice, Žalec;
- **ožjega regionalnega pomena:** Brežice, Slovenj Gradec, Izola, Piran, Ptuj;
- **širšega regionalnega in republiškega pomena:** Maribor, Ljubljana.

Drugačna izbira pokazateljev bi nedvomno spremenila izbor, večje število pokazateljev pa bi učvrstilo primerljivost.

Prioritete pa ne more določati le prisotnost čim večjega števila posameznih pokazateljev, saj moramo upoštevati, da je prenova v obliki modernizacije oskrbnih, družbenih, prometnih, komunalnih in drugih servisov ter delovnih mest potrebna posebno v **območjih, ki so deficitarna glede na ustrezne centre**. Končna izbira prioritete za družbeno usmerjeno prenovu je zato **kombinacija strokovnih pokazateljev** in argumentov za potrebo prenove na eni ter **regionalno-političnih in ekonomskih priorit**et na ravni družbeno-političnih skupnosti na drugi strani. V končni fazi je prioriteta tudi stvar samih občanov in njihove pripravljenosti na zahtevne in z visokimi stroški povezane spremembe ter ukrepe, značilne za prenovu na ravni naselij.

Viri:

Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji, Zavod SRS za statistiko, Ljubljana, 1972 in 1982.
Dolgoročni družbeni plani občin SRS, 1986 in 1987.
Dolgoročni družbeni plan SRS, 1986.
Statistični podatki o komunalni opremljenosti po naseljih v SRS, zavod za statistiko, Ljubljana, 1984.
Analiza vrste telefonskih priključkov po naseljih, Urbanistični inštitut SRS,

Ljubljana, 1984.

Kulturni spomeniki Slovenije, Spomeniki I. kategorije, Zavod za spomeniško varstvo SRS, Ljubljana, 1974.

Prvo skupno poročilo o zgodovinskih središčih, Delovna skupnost Alpe-Jadran, Ljubljana, 1985.

Statistični letopis SR Slovenije, Zavod SRS za statistiko, Ljubljana, 1986.

Začasna karta maksimalnih intenzitet potresov, Seizmološki zavod SRS, Ljubljana, 1982.

Danilo Goriup, dipl. inž. arh.

Članek predstavlja povzetek dela raziskovalne naloge Strokovna izhodišča in kriteriji za ugotavljanje smotrnosti prenove, UI SRS 1986/87 (več avtorjev, koordinator Lenka Molek), poglavje Prenova naselij.

Mladen Treppo

Pristava - jug (Nova Gorica)

Območje Pristave leži neposredno ob državni meji z Italijo, ob Rožni dolini, in predstavlja dokaj strmo pobočje nad Rafutsko cesto, orientirano proti zahodu.

Pristava je namenjena stanovanjski gradnji. Glede na konfiguracijo terena je zazidava možna v obliki terasastih objektov, ki s svojo etažnostjo in funkcionalnimi površinami ter samo notranjo organizacijo spremljajo teren. V delu območja, kjer je naklon terena največji, so predvideni štiritetažni (K, P + 2) objekti, v delu območja ob rekonstruirani Rafutski cesti, kjer je naklon terena manjši, pa vrstne hiše v poletažnih zamikih. Enako, terasasto, so oblikovane zunanje površine objektov (vrtovi, terase ...) in proste zelene površine v smislu parkovne ureditve.

Prostorska izhodišča se navezujejo na pestrost pejsažnih oblikovnih naravnih elementov ter na reliefnost oz. razgibanost terena. Zasnova naselja izkorišča naravne danosti, se jim prilagaja v oblikovanju grajenega prostora, ustvarja ravnovesje med urbanim in naravnim prostorom ter se vključuje v širši prostor. Značilnosti koncepta so:

- raznolikost bivalnega prostora,